

υπάρχουν ιδέες) στην ξώπορτα του Υπουργείου να ξεκουράζονται όσον καιρό θάνα ή άφεντιά τους Υπουργοί.

Έπειτα και τώρα, καθώς και πάντα, ή γίνει Υπουργική μεταβολή, θα γίνει από κοινοτική ανάγκη. Κι όταν υπάρχει αυτή ή κοινοτική ανάγκη στη μέση, οι καινούριες ιδέες γίνονται τουράι.

— Σας έφερα, θάν τους πεί ή κ. Θεοτόκης, να μου δυναμώσετε το κόμα μου κι όχι να μου εφαρμόσετε δικά σας προγράμματα. Αν έχετε τέτια, φυλάχτε τα νάν τα ξεφουρίσετε δια γίνετε Πρωθυπουργοί!

Και σε τέτια σιδερένια λογική κανείς δέν μπορεί νάντισταθεί.

*

ΨΑΧΝΟΝΤΑΣ, γράφει ή «Ακρόπολη» της Τρίτης, σε κάτι παλιούς κοινοβουλευτικούς λόγους του κ. Γούναρη να βρεί «ποιούς πολιτικούς καπνούς φοιμάρει ή νέος άθροπος της ημέρας», έφτασε στα ακόλουθα άπελιτιστικά συμπεράσματα:

1ο. «Η Βουλή ούδέποτε συγκινείται, ούδέποτε εργάζεται, ούδέποτε αισθάνεται και παίζει προς τούτο αυτή ή καθαρεύουσα γλώσσα εις την όποιαν άπτείνονται οι ρήτορες».

2ο. «Όπως εις το δημοτικόν σχολειόν ή δάσκαλος μιλάει άλαμπουρνέζικα δια τα παιδιά, έτσι και ή ρήτωρ εις το βουλευτήριον δια τους περισσότερους από τους βουλευτάς».

3ο. «Ένας λόγος του (του κ. Γούναρη δηλ.) περί του προϋπολογισμού εις την ύπερκαθαρεύουσαν μάς άφίνει κρύους μπουζί. Μόνον στην τελευταία παράγραφο της άγορευσεώς του, όταν άφίνει το φάντασμα της καθαρευούσης και καταπιάνεται από τη ζωντανή καθομιλουμένη, ξυπνάει ή φυσικός Γούναρης, επανέρχεται από τα νεκροφαεία εις την ζωήν, αισθάνεται τα μέλη του παλλόμενα και κατορθώνει να συγκινήσει τους άκροτάς του».

4ο. (Τό άπελιτιστικότερο μά κι άληθινότερο συμπέρασμα της) «Και τό Έθνος αυτό τό άγλωσσο θέλει να πάει εμπρός!»

ΜΩΣΑΪΚΑ

ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΕΡΕΣ ΜΟΥ

*Κόψε από τις ημέρες μου
Και δόσε της Καλής μου:
Δευκές οι περισσότερες μου
Ψυχής κι άναπνοής μου
Νάναι οι Στιγμές που έφύγανε
Στους κόρφους της γοργά.*

*Ποτές να μην ησκιόνουνε
Τη λάμψη τη γλυκειά της
Και τα φτερά αν άπλόουνε,
Νά κλειούν στην άγκαλιά της
Με τα φιλιά τα πρόσχαρα
Και τα όνερα τάργά....*

*Δευκές οι περισσότερες μου
Στιγμές άθώδες, κ' ελπίδες
Νά γίνονται οι ημέρες μου,
Και σα δροσοσταλίδες
Στα φύλλα της καρδούλας της
Νά πέφτουνε σιγά....*

Σπέτσες

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ό τίτλος του βιβλίου. Ένας παράτιτος από κάτω: αναλυτική μελέτη του γλωσσικού ζητήματος. Της μελέτης ή συγγραφέας, Έλισάιος Γιαννίδης. Και τό βιβλίο, «έκδοση του άδερφάτου της εθνικής γλώσσας». Στην αρχή λίγες άράδες «σάν άφιέρωση» στους άθελους συνεργάτες, κάποιους φίλους και κάποιους γνώριμους, που με τη συζήτησή τους την άμελέτητη, μου έδωσαν εύκαιρία να γνωρίσω καλύτερα τα νήματα απ' τα όποια κρατιέται μέσα στην ψυχή μας ή γλωσσική πρόληψη, και στάθηκαν άφορητά να ριζώ με κάποια τάξη στο χαρτί όσα πρόχειρα και άταχτα τους έλεγα». Έρχονται πίσω τα κεφάλαια του βιβλίου. Πρόλογος (σελ. 5—11). — Πώς Γεννήθηκε (11—18). — Μία άίρεση (18—22). — Είσαγωγή (22—32). — Πλάνες (32—90). — Η κατάσταση (90—109). — Ανάγκη (109—120). — Σκολείο (120—151). — Μαλλιαροί (151—165).

Αυτό είναι τό βιβλίο. Είναι ακόμα, όπως λέει στον πρόλογό του ή συγγραφέας, μία είσαγωγή στο γλωσσικό ζήτημα. «Με λόγια παστρικά και ύπομονητική ανάλυση ζητεί να εξηγήσει σε κάθε μορφωμένο άνθρωπο τί πράμα είναι τό λεγόμενο γλωσσικό ζήτημα, τό μεγάλο σκάνταλο της εποχής μας». Στο σκοπό αυτό, τό διδαχτικό, είναι προσαρμωμένο τό σκέδιο του βιβλίου και γενικιά όλη του ή οικονομία. — Τα επιχειρήματα, παρατηρεί ή συγγραφέας, που στηρίζουν τη γλωσσική πλάνη είναι δυό ειδών — τα σοφά, ντυμένα με τό φόρεμα της επιστήμης, συζητήσιμα επί τέλους, που κάθονται σοβαρά στις βιβλιοθήκες: αυτά, όπως τό εξηγεί και είναι ή άλήθεια, ούτε τη γέννησαν τη σημερινή κατάσταση, ούτε είναι ικανά να τη στηρίξουν, εκ των ύστερον μόνο επινόηθηκαν για να τη δικαιολογήσουν όπως όπως, όταν τάλλα με τό φως της επιστήμης έχασαν την αξία τους — τάλλα, είναι τα επιχειρήματα τάμελέτητα, που άκούγονται στην κοινή συζήτηση, τα «ξυπόλυτα» όπως τα όνομάζει, επιχειρήματα. Και όμως, παρατηρεί πολύ σωστά, τό μόνο πράμα όπου θεμελιώνεται ή σημερινή γλωσσική κατάσταση είναι αυτά. Αυτά είναι που ριζώσανε μέσα στην ψυχή του έθνους, κ' εμπόδισαν έως τώρα τη φυσική μας γλώσσα να καλλιεργηθεί. Κι αυτά τα επιχειρήματα, οι λογής πρόληψες — τα νήματα που άναφέρει μπροστά στην άφιέρωση εξετάζονται

ένα ένα μέσα στα διάφορα κεφάλαια του βιβλίου.

Τό βιβλίο είναι γραμμένο με ταλέντο. «Από σοφία θα είναι φτωχόν» μάς λέει στον πρόλογο ή συγγραφέας. Μά είναι γιομάτο από νοϋ. Και γωρίζει την «άληθινή πηγή της σοφίας» — τη ζωή. «Από τη ζωή, τό άνεξάντλητο αυτό έδαφος της μελέτης, την άληθινή πηγή της σοφίας, θα πάρουμε επιχειρήματα σπαρταριστά, και θα τα ιδεί ή άναγνώστης με τα δικά του τα μάτια, και θα τα κρίνει με τη δική του την κρίση». «Η παρατήρηση είναι ή άνώτερη οδηγήτρα αρχή της μελέτης — κ' ή δύναμη του βιβλίου, ή άναντίλεχτα μεγάλη, είναι καθαρή ή δύναμη και ή λογική των πραγμάτων. Στην εξέτασή τους ή συγγραφέας φέρνει μία δύναμη αναλυτική όχι κοινή. Και θα ήθελα ακόμα να μην περάσω άπαρατήρητο τό βαθύ αίσθημα των φυσικών νόμων που εμπνέει πάντα του συγγραφέα τη σκέψη. «Αν τό σημειώνω αυτό έδώ, τό κάνω γιατί είμαι βέβαιος ότι ανταποκρίνομαι στην αγαπητή ιδέα του συγγραφέα, κ' εξηγώ τό πνεύμα του».

Προσπάθησα με λίγες γραμμές να δώσω μία ιδέα του βιβλίου και να ξεσηκώσω τό γενικό χαράχτηρα του. Για την ουσία — πολλά πολλά δε θα ήταν άνάγκη να πεί κανείς. Θα έφτανε ίσως τόσο μόνο δε τό βιβλίο — από την έποψη της άφρεσης — είναι τελείως όρθόδοξο. Ούτ' έρχεται με την αξίωση να φέρει καινούρια γλωσσικά δαιμόνια, ζητεί μόνο μέσα στη μοναδική άναρχία που βσιλεύει σήμερα, στη γλωσσική αυτή παραζάλη, μέσα στο χάος αυτό όπου στριφογυρίζουν και συγκρούονται γνώμες και γνώμες, να συντελέσει για να μορφωθεί ή νέα, άσκημάτιστη ακόμα, γλωσσική συνείδηση. Κάπου στον πρόλογο λέει ή ίδιος: «Έγώ ένα τηλεσκοπίο έφτιασα μόνο και προσκλώ τον κόσμο να κυττάζει μέσα, μά εκείνο που δείχνω δέν τό βρήκα εγώ». Είναι όμολογία που μάς άγγίζει με την απλή, την τίμια, την άπόλυτή της ειλικρίνεια. Μά ή ειλικρίνεια, ή άποικειστική της άλήθειας άγάπη, ή άμεροληψία στην έρευνα — ή ελεύτερη από κάθε φανατισμό κρίση δέν είναι λιγώτερο χαρακτηριστικά του βιβλίου από την άυστηρότητα της λογικής, τη μέθοδο και τό δεξιο μεταχειρισμό της. Νομίζω ή λόγος σάν είναι για τό γλωσσικό ζήτημα, πως μπορεί κανείς την ειλικρίνεια, να τό σημειώνει και να τό φωνάζει όταν τη βρίσκει. Και δέν ξέρω τώρα αν είναι άνάγκη ύστερ' από όσα είπαμε, να παρατηρήσουμε σκεπτικά με την όμολογία αυτή του συγγραφέα ότι τό «τηλεσκοπίο» που λέει είναι δικό του, και την άλήθεια που δείχνει, αν όπως όμολογεί δέν τη βρήκε ή ίδιος, την ξαναβρήκε όμως.

Μέσα σ' ένα τέτοιο βιβλίο, διδαχτικό έτσι καθώς τό έννοει ή συγγραφέας, δέν μπορούσε να λείπουν και μερικά πράματα πολύ απλά, πολύ γνωστά, κοινά, είπωμένα. Και αν αυτό, δέν ξέρω, φανεί ότι ζημιώνει κάπως τό βιβλίο, ή συγγραφέας τουλάχιστο

γλύτωναν έτσι, και μην προβλέποντας πως θα τό χαντακώσανε ακόμα πιο βαθύτερα, καθώς έγινε κιόλας. Οι πολλοί ως τόσο, ή κοινός ή κόσμος, τους είτανε τους πιώτερους άδιάφορο, ξένη κυριαρχία ή Έλληνική αυτοκρατορία, σώνει, καθώς είπαμε, νάφρευε ή Τούρκος, σώνει νάβλεπε κάπως άσπρη μέρα ή τόπος. Προφήτης τους εκείνων είτανε ή Άγαθάγγελος.

§ 12

Άγώνες και μαρτύρια του δέκατου όγδοου αιώνα.

Τα πρώτα χρόνια του δέκατου όγδοου αιώνα τα πέρασε τό Έθνος με τέτοια περίπου όνειρα. Έλεγε και μάζεσε ύλικό κ' ή Ρουσία κ' ή Ρωμισύνη για τό μεγάλο τό ξεσπάσιμο. Ήρθε ή Αικατερίνα κ' έβαλε τό δαυλί στο μπαρούτι.

Ό μεγάλος ή άπόστολος της Αικατερίνας είταν ή Παπάζογλου. Κατέβηκε στα 1766, και τους μάγεψε όλους απ' άκρη σ' άκρη. Στην Ήπειρο, στη Ρούμελη, στο Μοριά. Κληρικοί, άρματωλοί, προυχόντοι, όλοι του άνοίξανε τις άγκάλες τους, κι

άκούγανε με συγκίνηση και με συνεπαρμό τις πρότασες και τα ταξίματα της Μεγάλης Αυτοκρατορίας. Οι Μανιάτες ως τόσο κ' οι Καλαματιανοί δε συνεπαρθήκανε: αυτοί τόκαμαν ήρο πως δέν κουνούνε αν δέν κατέβη Ρούσικος στρατός να τους βοηθήσει. Πολύ σωστά: μά και πιαστήκανε πάλε από ξένη βοήθεια, νάναι τουλάχιστο άληθινή βοήθεια, κι όχι λόγια.

Ανάλογα κινήματα από πραχτόρους του Παπάζογλου γενήκανε και στα βορεινά τα μέρη, Μολδοβλαχία, Σερβία, Μαυροβούνι.

Αναστατώθηκαν χώρες, άρματωλήκια, ήγεμονείες, νησιά. Έγινε άνω κάτω ή κόσμος. Μέσα σε τέτοιον άναθρασμό, τί παράξενο αν έννοιωσαν οι Τούρκοι τον κίντυνο. Ένας Μητροπολίτης έδώ, ένας Πατριάρχης εκεί, (ή Μελέτιος Β'), πάμπολλοι προυχόντοι κι άρίθμητοι κοινοί ραγιαδες, είταν τα πρώτα θύματα του τραγικού εκείνου σηκωμού πλερώνοντας, άλλοι με θάνατο, άλλοι με στρέβλωμα, για τις άμαρτίες της Μεγάλης Αικατερίνας. Ός και της Μολδοβλαχίας οι Ήγεμόνες, Καλλιμαχος και Σούτζος, της προσέφεραν κι αυτοί τα κεφάλια τους φόρο.

Ός τόσο κατέβηκε στα 1770 ή πρώτη μοίρα

του περιφημού στόλου του Όρλόφη, κι άραξε στο Βίτουλο. Δέν τοίξανε δά κ' οι μυριάδες που είχανε ταμένες οι δικοί μας άμα παρουσιαζότανε ή Ρούσος. Φαίνεται όμως πως μήτε ή Ρούτος δέν τις πρόσμενε τις μυριάδες, άφου δέν τους έφερεν τα χρειάζόμενα άρματα. Όπως κι αν έχη, μαζευτήκανε άρκετοι Μανιάτες για να συστήσουνε τις λεγόμενες δυό λεγεώνες της Σπάρτης, Άνατολική και Δυτική. Η δυτική ή Λεγεώνα έπιασε την Καλαμάτα, κ' έκεϊ ή Παναγιώτης ή Μπενάκης, έγγονος του γνωστού μας του Λιμπεράκη, έδειξε την «άνεξαρτησία» του όμώνοντας πίστη κ' ύποταγή στην Αυτοκρατορία. Όμως τό κλασσικό τό κατόρθωμα της δυτικής αυτής της Λεγεώνας είτανε να κουρσέψη όσα μπορούσε χωριά, όχι μονάχα τούρκικα, μά και ρωμαίικα. Της άνατολικής πάλε της Λεγεώνας, που είτανε κ' ή μεγαλύτερη, μ' αρχηγό τό Μυκωνιώτη τον Άντώνη Ψαρό, δέν της σώνανε τα κουρσέματα, παρά έσφαξαν αυτόν και κάμποσους Τούρκους που παραδοθήκανε με συθήκη.

Δέν αξίζει να χασομερούμε δηγώντας τις μικροδουλειές του Όρλόφη με τις Λεγεώνες και με τους λίγους Ρούσους του. Τάξισημειώτο είναι που με τα πρώτα εκείνα άνεμοπηδήματα τόσο τρελλαθήκανε

για τούτο δὲ φαίει, ἀφοῦ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει διαφορετικά. Τὸ λέει, ἄλλως τε ὁ ἴδιος καὶ τὸ δικαιολογεῖ. Μὰ κοντὰ σ' αὐτὰ, πόσα ἄλλα, ποῦ εἶναι—δὲ λέω νέα—μὰ ποῦ εἶναι δικὰ του. Ἡ λεπτὴ ψυχολογία τῶν φαινομένων, τοῦ ἀσυνείδητου ἢ σημασία καὶ ἡ ἀντίθεση πρὸς τὴ συνειδητὴ ἐνέργεια, ἢ ὅλη ἐκείνη ἡ ἀποδεικτικὴ σειρά μέσα στὸ κεφάλαιο «Πλάνας» τόσο χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν ἀναλυτικὴ δύναμη, ἀπ' ὅπου βγαίνει, γιὰ πρώτη ἴσως φορά ἔτσι ὀριστικὸ καὶ ἀναντίλεχτο τὸ συμπέρασμα ὅτι ἔχουμε δυὸ γλώσσες—κ' ἡ μεταξὺ τους ἀπόσταση εἶναι τόση, ποῦ «ὁ γερμανὸς γιὰ νὰ μάθει ὀλλανδικὰ δὲν ἀλλάζει τὸν τρόπο τῆς σκέψης του, ὅσο τὸν ἀλλάζει ὁ Ρωμῖος γιὰ νὰ μάθει τὴν καθρεφύσα! 1». Τρομερὸ τὸ συμπέρασμα, λέει ἀπάνω σ' αὐτὸ ὁ συγγραφέας, καὶ ὅμως δυστυχῶς ἀντίρρηση δὲ χωρεῖ.

Τὸ βιβλίον κλείνει μὲ τὸ κεφάλαιο «Μαλλιαροί». Θὰ ἤθελα νὰ σταματήσω λίγο σ' αὐτὸ, πρὶν κλείσω τὴ σύντομη κριτικὴ μου. Εἶναι ἀπὸ μιὰ μεριά τὸ σπουδαιότερο. Ἐξετάζεται, τὸ θετικὸ νὰ ποῦμε, μέρος τοῦ ζητήματος, τὰ ὑστερόθετα προβλήματα ποῦ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν παραδοχὴ τῆς νέας γλωσσικῆς ἀρχῆς. Ὁ συγγραφέας δὲν ἀφίνει τίποτα σκοτεινὸ. Καὶ χρειάζεται τὸ φῶς ἐδῶ. Εἶναι κάποιον ἄλλο φάντασμα πάλι, ἀπὸ κἀθεταί ἐστὴν πάντα τῆς δημοτικῆς καὶ διώχνει τοὺς ἀλαφροσκιωτούς. Ἐμπνέει ἕναν ἀόριστο φόβο καὶ τὸνομά του χτυπάει ἀσκήμα. Εἶναι ὁ Μαλλιαρισμὸς ἡ κούφια λέξη, ποῦ τὴν ἀρπάζει δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ, ἀπὸ ποῖαν ὑποπιτη φάμπρικα τῆς εὐκολῆς ἐξυκνάδας μιὰ ἀφιλοσόφητη ἐποχὴ, γιὰ νὰ γελάσει καὶ νὰ βρῖσει ὅ,τι μιὰ μέρα θὰ τιμήσει ἡ ἱστορία. Καὶ θὰ εἴταν ἀταίριαστο μὲ τὴν εὐλακρῖνεια καὶ τὴν τιμιότητα τοῦ συγγραφέα, νὰ μὴν πῆ κ' ἐδῶ, ἐδῶ πρὸ πάντων, θαρρετὰ—καὶ μὲ πεποίθηση—τὴ φωτισμένη γῶμη του. Μ' αὐτὴ θέλω νὰ τελειώσω καὶ τὴν κριτικὴ μου. «Βέβαια ἡ πρώτη, ἡ χοντρή ἀντίληψη τοῦ γλωσσικῆς ζητήματος εἶναι νὰ γράφουμε ὅπως μιλοῦμε. Μὰ γλήγορα διακρίνει κανεὶς πρῶτο, ἕναν πελώριο φαῦλο κύκλον ποῦ κρύβει μέσα τῆς. Γιὰ νὰ μάθει καὶ τὸ ἔθνος νὰ μιλεῖ τίς δυὸ γλώσσες ποῦ ἐμεῖς μιλοῦμε, πρέπει νὰ ἐξακολουθήσει νὰ περνᾷ ἀπ' τὸ ἴδιο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα ὅπου κ' ἐμεῖς μορφωθήκαμε.... Δεύτερο, ἡ γλώσσα ποῦ μιλοῦμε δὲν ἔχει σύστημα, καθὼς ξέρουμε.—Μὰ ἐπὶ τέλους χρειάζονται ὅλες οἱ γλώσσες σύστημα; Δὲν μπορεῖ ἄραγε νὰ ὑπάρξει καὶ μιὰ χωρὶς σύστημα; Ἄς δοκιμάσουμε τουλάχιστο.—Ἀρκετὰ δοκιμάσαμε αἰῶνες τώρα ἄλλο δὲν κάνουμε. Ἦρθε πιά ὁ καιρὸς ποῦ θὰ πάψουνε τὰ πειράματα. Εἶναι πρᾶγμα βεβαιωμένον, πὼς γλώσσα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει δίχως ὀργανικὴ ἐνότητα. Εἶναι μιὰ ἀνάγκη ποῦ βρῖσκεται βαθιά, ποῦ δὲν προσπέφτει ἐστὴν αἴσθησι ἀμέσως· τὴ νοιώθει κανεὶς πρὸ πάντων ἅμα καθῆσει νὰ τὴ γράψει τὴ γλώσσα.

ὅλοι τους, ποῦ τρέξαν ἀπὸ παντοῦ στ' ἄρματα. Γεμάτες οἱ ἱστορίες γνωστὰ Ρουμελιώτικα καὶ Μοραϊτικὰ ὀνόματα ἀρχηγῶν καὶ προστάδων καὶ δεσποτάδων ποῦ μονομαζοῦ ὅλοι τους, Μάρτη μῆνα, σηκώσανε τὴ σημαία. Παρθένιοι, Νοταράδες, Χριστόπουλοι, Γεροδημαῖοι, Γριβαῖοι, Παλαμάδες, Τράκιδες, Μητρομάρηδες. Μὰ καὶ ἀπὸ τὴν Κρήτη ὁ Δασκαλογιάννης. Κι ἀπὸ τὰ Ἐφράνησα οἱ Μακροῦδες, οἱ Μεταξάδες, Παναδες, Φωκάδες, καὶ ἄλλοι. Ἐπαθάν οἱ Τούρκοι φοβερὰ βεβανίσματα. Ἐπαθάν ὅμως κ' οἱ δικοὶ μας ὄχι λίγα. μάλιστα ἀπὸ τοὺς Μανιάτες, ποῦ πρέπει νὰ σπουδάξανε καὶ αὐτοὶ κατὰ βάθος τὴν «Ἑλληνικὴν τὴν παιδείαν», ἐπειδὴ βγήκανε πρωτομαστόροι ἐστὴν τέχνη νὰ κουρσέθουνε καὶ νὰ ρημάζουνε ὁμόφυλους τους.

Στὸ μεταξύ φτάνει κ' ἡ δευτέρη ἢ μοῖρα τοῦ Ρουμῆκου στόλου ἐστὴν Κορόνη. Πιάνει τότες ὁ Ὀρλόφης τὴν Πύλο, καταπιάνεται τὴν πολιορκία τῆς Μοθώνης, καὶ στέλνει τὸν Ψαρὸ νὰ κυριέψη τὴν Τριπολιτζά. Τάκαμε ὁ Ψαρὸς θάλασσα. Σκορπίστηκε ὁ στρατὸς του, καὶ ἅμα τὸν ξεκάμανε οἱ Τούρκοι, περάσανε ἀπὸ τὴ μαχαίρα τους τρεῖς χιλιάδες χριστιανούς, μαζί μὲ τὸ Δεσπότη καὶ μερικοὺς παπάδες. Αὐτὸ εἴταν τὸ πρῶτο ἀντιχαιρέτισμα τοῦ

Εἶναι μιὰ ἀνάγκη κρυμμένη, ἀφαντῆ, μὰ πραγματικὴ ὅσο γίνεται, σὰν τὴν ἀνάγκη τῶν ἀριθμητικῶν σκέσεων τῶν παλμῶν ἐστὴ μουσικῆ, ποῦ ποιὸς τίς συλλογίζεται; καὶ ὅμως δίχως αὐτὴς μουσικὴ δὲν ὑπάρχει. Εἶναι ἕνα πιάνο ξεκουρτιστὸ ἢ γλώσσα ποῦ μιλοῦμε· καὶ τὸ κουρτισμα τοῦ πιάνου, νὰ ὁ μαλλιαρισμὸς.

Ἐπιπλέον δὲν ξέρω πὼς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸ πῆ.

ΣΠΥΡΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΗΣ

ΜΠΟΥΜ—ΜΠΟΥΜ

Τὸ παιδί κοίτουταν χλωμὸ ἀπάνω στὸ κατάλευκο κρεββατάκι του, μὲ ὀρθάνοιχτα τὰ γαλανὰ του μάτια, κοιτάζοντας στὸ ἄπειρο μὲ μιὰ ἔκφραση γεμάτη ἀπὸ μυστήριο καὶ γλύκα χυμῆνη στὸ μικρὸ ἀγγελικὸ προσωπάκι του—τὴ γλύκα ποῦ πέρνει ἡ ἔκφραση τοῦ μικροῦ παιδιοῦ, ποῦ ἡ σκέψη του εἶναι σκέψη θεία, ἀμόλυπη καὶ ἀγνή, τὴ στιγμή ποῦ σὰ χρυσαλίδα πετώντας ἀφίνει τὴ ζωὴ γιὰ νὰ τρέξει στὸ ἄπειρο, στὸ μυστήριο—τὴ γλύκα ποῦ ζωντανὸς δὲ νοιώθει.

Ἡ μάνα του γονατιστὴ κοντὰ στὸ μικρὸ κρεββατάκι μὲ τὰ μάτια γεμάτα ἀπὸ δικυάνια τῆς καρδιάς τῆς, ποῦ ὑπέρατη ἀγωνία τὴν ἐξέσχιζε, παρακολουθοῦσε καὶ τὴν πῶ μικρὴ κίνησή τοῦ μικροῦ τῆς ἀγγέλου ποῦ σὰ λούλουδο καμωμένον γιὰ ἄλλους οὐράνιους τόπους ἐφευγε τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου ποῦ ἀπὸ παράδεισο σὲ κόλαση ἀλλάζαμε.

Ὁ πατέρας του, ἕνας δυνατὸς ἐργάτης, μὲ τὰ μάτια κατακόκκινα ἀπ' τὸ κλάμμα καὶ τὴν ἀγωνία, συρμένον ἐστὴ γωνιά τοῦ σπιτιοῦ, προσπαθοῦσε μὲ κάθε τρόπο νὰ κρατήσῃ τὰ δάκρυα.

Ἡ αὐγὴ γλυκοχάραζε καθάρια καὶ τὸ μυστήριο τῆς νύχτας ὑποχωροῦσε στὸ ὀλόλαμπρο φῶς μιᾶς ὁμορφῆς μέρας τοῦ Θεριστῆ, ποῦ ἐρχότανε νὰ φωτίσῃ τὸ στενὸ δρόμο, ὅπου πῆθαινε ὁ μικρὸς Ἄγγελος, ὁ γιὸς τοῦ Ἰακώβου καὶ τῆς Ἀρετῆς Ἰωάννου.

Μόλις εἴταν ἑπτὰ χρονῶν ὁ Ἄγγελος, κατάλευκος σὰ γάλα καὶ ροδοκόκκινος μὲ τὰ γαλανὰ του μάτια καὶ τὰ ὀλόξανθα μαλλιά εἴταν τὸ καμάρι τῆς γειτονιάς.

Δὲν εἴχαν περάσει ἀκόμα τρεῖς βδομάδες ποῦ γεμάτος ζωὴ σὰν καταικίαι χαρούμενον ἐπαιζε πηδῶντας μὲ τὰ ἄλλα παιδάκια τῆς γειτονιάς. Ἄλλὰ τὸ

οὐράνιο πλάσμα ἐκρύωσε καὶ ἕνα βράδου τῶφταν ἀπὸ τὸ σκολεῖο μὲ τὸ κεφάλαιον του βαρὺ καὶ τὰ χεράκια του ζεστὰ σὰν παγωμένα σίδερα. Καὶ ἀπὸ τότε βρῖσκονταν ἐκεῖ στὸ κρεββατάκι του. Καὶ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ παραμίλαε βλέποντας τὰ μικρὰ του παπουτσάκια ἐστὴ γωνιά.

— Γιατί δὲν τὰ πετάτε τώρα; Πετάχτε, πετάχτε τὰ παπούσια τοῦ μικροῦ σας! Ὁ Ἄγγελος σας δὲ θὰ τὰ φορέσῃ πιά! Ὁ Ἄγγελος σας δὲ θὰ πάῃ σκολεῖο πιὰ—ποτέ, ποτέ!

Καὶ ὁ πατέρας του μὲ ξεσκισμένη τὴν καρδιά, κλαίοντας, ψιθύριζε στὸν Ἄγγελο του:

— Πάψε, πάψε Ἄγγελέ μου! Ἡσύχασε παιδί μου!

Καὶ ἡ μάνα κατάχλωμη σὰ φάντασμα, ἐκρυβε τὸ ὀλόχρυσον κεφάλι τῆς σὰ προσκέφαλα καὶ ἔκλαιγε, ἔκλαιγε.

Τὴ νύχτα αὐτὴ ὁ Ἄγγελος δὲν παραμίλαε. Μὰ ὁ γιατρός μὲ μεγάλη περιέργεια ἐβλεπε πὼς κάποια ἀόρατη δύναμη ἔφερνε πίσω τῆς τὸ παιδί μακριὰ ἀπ' τὴ ζωὴ. Χωρὶς νὰ βγάλλῃ μιλιὰ ἀπ' τὸ μικρὸ του στόμα, κουνούσε ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὸ κεφάλαιον του δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τὸ ἀγνὸ χαμόγελο εἶχε χαθεῖ ἀπ' τὰ χεῖλάκια του καὶ τὰ μάτια του ἐκοίταζαν ἐκεῖ στὸ ἄπειρο, μακριὰ πολὺ μακριὰ....

— Στὸν οὐρανὸ! Σκέφτηκε ἡ μάνα του καὶ ἀνατρίχιασε.

Ὅταν προσπαθήσαν νὰ τὸν κἀνουν νὰ πιῇ λίγο τσάι, ὁ Ἄγγελος ἀρνήθηκε. «Ὅχι» ἔλεγε σὲ κάθε παρακάλιο, σὲ κάθε λόγον τῆς μάνας του, τῆς γλυκειᾶς του μαννούλας, ποῦ γονατιστὴ ἐκεῖ στὸ κρεββατάκι του τοῦ φίλαγε τὰ χεῖρια. «Ὅχι» ἀπαντοῦσε σὲ κάθε παρακάλιο τοῦ πατέρα του ποῦ μὲ τὴ δύναμη, μὲ τὴ ζωὴ ποῦ εἶχε μέσα του, τοῦ εἴταν ἀδύνατον νὰ βοηθήσῃ τὸν Ἄγγελο του ποῦ ἀφίνει τὸν κόσμον.

— Θέλεις τίποτ' Ἄγγελέ μου;

— Ὅχι, ὄχι δὲ θέλω τίποτα.

— Πρέπει νὰ τὸν τραβήξουμε ἀπ' αὐτὸ, εἶπε ὁ γιατρός. Πρέπει νὰ τοῦ βγάλουμε τὴν προσοχὴ ἀπὸ κείνον ποῦ βλέπει. Εἴσατε ἡ μάνα καὶ ὁ πατέρας του καὶ ξέρετε τὸ παιδί σας. Προσπαθήστε νὰ βρῆτε κάτι ποῦ νὰ βάλῃ νέα ζωὴ ἐστὴν σωματάκι του, κάτι ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ τραβήξῃ πίσω ἐστὴν γῆ τὴ σκέψη του!

Καὶ ἔφυγε.

— Προσπαθήστε!

μώματα μὲ τόσο βαρὺ. Μὰς ἤρθε ὅμως κατὰ δυστυχία μας καὶ ἄλλα.

§ 13

Νέα μαρτύρια, νέοι ἄγωνες, καὶ νέες ντροπές.

Αὐτὰ περίπου ἔπαθον ὅσοι δὲν ἔπιασαν ὄπλο ἐστὴ χεῖρι τους. Τί ἔπαθον οἱ καθαυτὸ οἱ ἐνοχοὶ ἀπὸ τὴν Ἀρβανιτιὰ ποῦ σκορπίστηκε μέσα ἐστὴς ἐπανκστατημένους χώρες, ἀπὸ τοὺς ἀχόρταγους ἐκείνους λύκους ποῦ ἀκόμα καὶ ἐστὴν ἀσυνείδησι μὰς μοιάζανε, αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὴν παράδοση τὰ μισογνωρίζουμε. Πλερώσανε μερικοὶ τους γιὰ τίς φοβερὰς ἁμαρτίες τους, εἶναι ἀλήθεια. Μάρτυρες, «τῶ Γριβαῖον τὰ κόκαλα» στ' Ἄγγελόκαστρο· ὁ ἥρωισμὸς τοῦ Μητρομάρα ἐστὴν Κακὴ Σκάλα. Οἱ πτωχότεροί τους ὅμως βρῆκανε ἀνοιχτὸ καὶ ἀδιαφέντετο δρόμο. Ὁ Σταθὰς ὁ Γεροδήμος μὲ τοὺς δικούς του, Μπουκουβάλα, Καρακίτσο καὶ Κοντογιάννη, κάμανε συτήκη μαζί τους, καὶ θρονιαστῆκανε πάλι Ἀρματωλοί, ἐστὸ Βάλτο, στ' Ἄγραφα, ἐστὸ Καρπενήσι καὶ ἄλλοι. Ὁ Καλπούζος μαζί μὲ τὸν Τράκα ἔφυγαν ἀπὸ τὴ Ρού-

Τούρκου γιὰ τίς ρωμαϊκές τίς βαρβαρότητες. Τὰ δεινὰ ποῦ ἤρθε κατόπι εἴταν ἀκόμα χειρότερα. Ἄλλες τρεῖς χιλιάδες σφαχτήκανε ἐστὴ Θεσσαλία. Ἀπὸ δέκα ὡς εἴκοσι τὴν ἡμέρα ἐστὴ Λάρισα, καὶ ὅσοι γλυτώσανε, ἀπομείνανε γυμνοί, ἔρμιοι, καὶ δίχως μὴτ' ἐκκλησιὰ. Ἐστὴ Ρουμῆλη οἱ ἄντρες πλερώνανε γιὰ τὰ φορέματα τοῦ Τούρκικου τοῦ στρατοῦ, οἱ γυναῖκες καὶ τὰ γόβρια σερνόντανε σὲ βάρη φοιχτῆς ἀτιμίας. Ἐστὴ Σμύρνη σφαχτήκανε πάμπολλοι χριστιανοὶ βγαίνοντας ἀπὸ τὴν ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς. Ἐστὴ Λήμνο ἀποκεφαλίστηκε ὁ Δεσπότης κ' οἱ προσετοί. Παρόμοια παθήματα καὶ ἐστὴ Φιλιππούπολη, ἐστὴ Μοσκόπολη, καὶ ἄλλοι.

Αὐτοὶ εἴταν οἱ πρῶτοι καρποὶ τῆς σταυροφορίας τοῦ Παπάζογλου, τοῦ ἀπόστολου τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνας. Αὐτὰ εἴταν τὰ ποτελέσματα τῆς τυφλῆς, τῆς ἀπραγῆς, τῆς ἀκαταλόγιστης ἐκείνης μανίας ποῦ τοὺς ἐπίασε ὄλους, πρῶτο, νὰ κούσουν ἕνα τυχοδιώκτη, δεύτερο, νὰ κολουθήσουν ἕναν ἀνάξιο ξένο, καὶ τέλος μὲ τὸ πρῶτο βόλι νὰ τὸ γυρίσουν ἐστὴ ληστεία, ἐστὸ κούρσεμα, ἐστὴ σφαγὴ. Ποῦ λοιπὸν εἴταν ἡ περιφρομη ἢ προκοπὴ ποῦ βαρεθήκαμε νὰ τὰ κοῦμε πὼς ζαπλωνότανε τοὺς καιροὺς ἐκείνους;

Τὰ πλερώσαμε ὅλα ἐκεῖνα τὰ βάρβαρά μας κα-